

FACTOREN DIE TEN GRONDSLAG LIGGEN AAN HET ONTSTAAN VAN RISICOJEUGD

Literatuurstudie in het kader van
Klein maar Fijn
CEPHIR

Mei 2008

Mw. drs. F.A.F. Kreuger

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING	5
2 FACTOREN ACHTER HET ONTSTAAN VAN RISICOJEUGD; GEGEVENS UIT DE LITERATUUR	6
PSYCHOLOGISCH ONTWIKKELINGSMODEL VOOR ONTWIKKELING VAN BABY TOT VOLWASSENE... ..	6
INDIVIDUELE FACTOREN BINNEN HET KIND.....	7
SOCIALE FACTOREN/OMGEVINGSFACTOREN: GEZIN, SCHOOL, VRIENDEN, BUURT, MEDIA.....	7
<i>Gezin</i>	7
<i>School</i>	7
<i>Vrienden/leeftijdsgenoten/Jeugdcultuur</i>	8
<i>Buurt</i>	9
<i>Media</i>	10
MAATSCHAPPELIJKE FACTOREN.....	11
<i>Etniciteit - multiculturele samenleving</i>	11
3 PREVENTIE EN AANPAK VAN RISICOJEUGD IN ROTTERDAM	13
COMMUNITIES THAT CARE.....	13
IEDER KIND WINT IN ROTTERDAM.....	16
KINDVRIENDELIJKE WIJKEN	17
RUIJTE GEVEN DOOR GRENZEN TE STELLEN.....	19
LITERATUUR	21

1 INLEIDING

Op 24 mei 2007 is in de vergadering van de Rotterdamse gemeenteraad het actieprogramma risicojeugd 2007-2010 "Ieder kind wint" besproken. Naar aanleiding van dit programma werd door de heer R.E. Oosterhoff (raadslid ChristenUnie-SGP) de vraag gesteld hoe het komt dat er steeds meer probleem- en risicojeugd lijkt te ontstaan. Het actieprogramma "Ieder kind wint" richt zich op (vroeg-)signaleren en aanpakken van problemen dicht bij het kind. Graag zou de heer Oosterhoff eens stil willen staan bij de dieperliggende oorzaken van het ontstaan van deze problemen. In het kader van het ontwikkelen van beleid op langere termijn heeft hij een motie ingediend voor de organisatie van een expertmeeting gericht op het verkrijgen van meer inzicht in de achterliggende oorzaken van het ontstaan van probleem- en risicojeugd. Inleidend op deze expertmeeting is dit literatuuroverzicht van relevante oorzaken.

Voor het beantwoorden van de vraag is (telefonisch) contact opgenomen met een groot aantal deskundigen. Al snel ontstond het inzicht dat er dermate veel is geschreven over "ontsporing" van jongeren dat het onmogelijk is om hier een alomvattend overzicht van te presenteren. Niet alleen wordt daar vanuit verschillende invalshoeken naar gekeken (psychologie, pedagogiek, sociologie, criminologie) ook is het begrip risicojeugd veelomvattend; het gaat om risico- en delinquent gedrag maar ook over diverse psychosociale klachten. Wel lijkt er consensus te bestaan over het psychologisch model waarlangs psychosociale problemen ontstaan. In dit literatuuroverzicht wordt dit psychologisch model gepresenteerd en worden de diverse risicofactoren die daarbij een rol spelen vanuit de wetenschappelijke literatuur toegelicht.

De selectie van de literatuur is gebeurd op basis van advies van de (telefonisch) geraadpleegde deskundigen.

2 FACTOREN ACHTER HET ONTSTAAN VAN RISICOJEUGD; GEGEVENS UIT DE LITERATUUR

Psychologisch ontwikkelingsmodel voor ontwikkeling van baby tot volwassene.

Veel recente ontwikkelingsmodellen gaan uit van een dynamisch proces waarbij een kind opgroeit in interactie met zijn omgeving. De kenmerken van het kind zelf, de ouder- en gezinsfactoren en sociale- en omgevingsfactoren bepalen in wisselwerking met elkaar de ontwikkeling en socialisatie van het kind ¹. Centraal daarbij is dat een kind bij de ontwikkeling van een baby tot een volwassene een aantal zogenaamde opeenvolgende ontwikkelingstaken moet volbrengen. Zo moet een baby een veilige hechtingsrelatie leren opbouwen met een of meerdere volwassenen, op de basisschool moet het adequaat leren omgaan met leeftijdsgenoten, en in de adolescentie moet het een eigen identiteit ontwikkelen en leren omgaan met seksualiteit. De invloed van de omgeving (ouders, school, leeftijdsgenoten, buurt) verschilt per fase. Indien het een kind niet lukt om een bepaalde ontwikkelingstaak goed te volbrengen, wordt de ontwikkeling naar de volgende fase vertraagd en kan psychosociale problematiek ontstaan.

Binnen dit proces van volwassenwording worden risicofactoren en beschermende factoren onderscheiden. Een risicofactor kan het beste worden beschreven als een factor die een risico vormt voor verdere ontwikkeling van het kind. Van een risicofactor spreekt men als er een grotere statistische kans bestaat op de ontwikkeling van stoornissen dan wanneer deze factor niet aanwezig is. Een beschermende factor bestaat eigenlijk alleen in de context van een risicofactor; van een beschermende factor spreekt men indien deze de relatie tussen een risicofactor en de verwachte problemen in de ontwikkeling modificeert ². De wisselwerking tussen risico- en beschermende factoren bepalen de balans tussen de draaglast en de draagkracht van het kind. Indien de balans uit evenwicht is door de aanwezigheid van teveel risicofactoren en te weinig beschermende factoren kunnen er problemen in de ontwikkeling van het kind ontstaan. Gebleken is dat de kans op een problematische ontwikkeling klein is als er slechts één risicofactor in het geding is. Echter bij cumulatie van vier of meer risicofactoren bij het kind of in de directe omgeving van het kind is de kans dat er een probleem ontstaat substantieel. In het rapport "Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter" van de Inventgroep wordt voor deze situatie een percentage van groter dan 30% genoemd voor de kans dat er problemen ontstaan ³.

Over het algemeen vertonen jongens meer externaliserend probleemgedrag (agressie e.d.) en meisjes meer internaliserend probleemgedrag (angsten, depressies). Het is moeilijk te voorspellen hoe een kind zich ontwikkelt; stoornissen kunnen in verschillende leeftijdsfases ontstaan en zich soms in een volgende fase in een andere vorm presenteren. Andere stoornissen gaan - zonder interventie van buiten – vanzelf ook weer over. Toch wordt op basis van verstoring per ontwikkelingsfase geprobeerd om problematische ontwikkelingstrajecten te beschrijven. Voor geëxternaliseerde stoornissen waarbij agressie en hyperactiviteit in combinatie voorkomen blijkt dat deze over de verschillende leeftijden vrij stabiel zijn. Veel kinderen met ernstige gedragsstoornissen tonen bijvoorbeeld op latere leeftijd een anti-sociale persoonlijkheidsstoornis, delinquentie of andere ernstige problemen in het sociaal functioneren ². De studie van problematische trajecten kan duidelijk maken bij welke leeftijden er aanknopingspunten liggen om de verdere ontwikkeling van het kind in goede banen te leiden. Daar liggen ook aanknopingspunten voor preventie.

Beschermende factoren en risicofactoren bij de ontwikkeling van een kind doen zich voor op drie niveaus:

1. individuele factoren binnen het kind,
2. sociale factoren/omgevingsfactoren en
3. maatschappelijke factoren.

Individuele factoren binnen het kind.

Het gaat vooral om biologisch-genetische kenmerken als hyperactiviteit, intelligentie en temperament. Daarnaast spelen ook "ingrijpende gebeurtenissen" een rol. Daarbij kun je denken aan bijvoorbeeld langdurige ziekenhuisopname's.

De meest bekende biologische risicofactoren op niveau van het kind zijn prematuriteit, een laag geboortegewicht, complicaties bij de zwangerschap en genetische afwijkingen. Deze kunnen leiden tot een typische wijze van reageren van het kind wat een verstoorde omgang tussen moeder en kind kan bewerkstelligen. Een moeilijk temperament kan leiden tot een mismatch tussen het gedrag van het kind en de opvoedingsvaardigheden van de ouder. ADHD, CD en ODD zijn risicofactoren die de kans van de ontwikkeling van anti-sociaal gedrag op latere leeftijd verhogen ⁴.

Beschermende factoren op niveau van het kind zijn hogere intelligentie, gevoel voor humor en (aanleg tot) een goede sociale competentie ².

Naarmate het kind zich ontwikkelt doet het ervaring en kennis op. Met deze kennis bouwt het een zeker vermogen op om zich aan anderen en aan nieuwe omstandigheden aan te passen. Dit vermogen is zowel afhankelijk van vaardigheden van het kind zelf als van hulp en kennis die het van buiten krijgt aangereikt en wordt aangeduid met het begrip "sociale competentie". Sociale competentie speelt een belangrijke rol bij uitoefenen van de ontwikkelingstaken van het kind ¹.

Sociale factoren/omgevingsfactoren: gezin, school, vrienden, buurt, media.

Gezin

Een niet responsieve of in-sensitieve interactiestijl van de ouder of het niet bieden van een warme omgeving heeft een negatieve invloed op de hechting van het kind en op de omgang met leeftijdsgenoten. Een belangrijke risicofactor is een ouder met psychiatrische problematiek. Daarbij is met name de mate waarin het sociaal functioneren van de ouder en het opvoedingsklimaat is aangetast bepalend. In het algemeen vormen gezinsstructuren die weinig structuur bieden, waar disharmonie en conflict overheerst een risicofactor ². Fysiek geweld van ouders blijkt sterk met risicogedrag en delinquent gedrag samen te hangen ⁵.

Loeber e.a. verwijzen naar twee Nederlandse studies (Utrecht 1996, Nijmegen 1993) waarin gewelddadig gedrag van adolescenten werd gecorreleerd aan gezinskenmerken. Interactiefactoren tussen ouder en kind en kenmerken van de opvoeder (depressie, competentie) bleken de grootste voorspellende waarde te hebben ⁴.

Er ontstaat een steeds grotere diversiteit in gezinsvormen. Het aantal echtscheidingen neemt toe en steeds meer kinderen groeien op met biologische ouders, pleegouders, stiefouders, adoptieouders en/of co ouders. Het is nog onbekend wat de invloed is op de opvoeding van deze brede diversiteit van gezinsvormen. Van echtscheiding is bekend dat dit in zijn algemeenheid voor kinderen in alle leeftijden ongunstig uitpakt en dat de kinderen lijden onder voortdurende conflicten voorafgaand aan, tijdens en na de scheiding ⁶.

Junger-Tas wijst op onderzoek waaruit blijkt dat een goede relatie met een ouder van hetzelfde geslacht een beschermende werking heeft ten aanzien van het ontwikkelen van delinquent gedrag van een kind ⁵.

School

Schoolervaringen zijn een risicofactor als het gaat om faalervaringen en het worden gepest. Goed kunnen meekomen op school kan daarentegen juist een beschermende factor zijn. Veel allochtone kinderen komen met een taalachterstand binnen bij het basisonderwijs. Daarnaast heeft ongeveer een op de vijf kinderen op de basisschool gedurende korte of langere tijd extra zorg of begeleiding nodig vanwege leer- of gedragsproblemen ⁶.

13,5% van de jongeren van 18 tot 24 jaar haalt uiteindelijk niet het niveau van de start kwalificatie (diploma havo, vwo of mbo-2 of hoger). Schooluitval is meestal mede een

symptoom van andere problemen, het komt relatief vaker voor op het vmbo/mbo, vaker onder allochtone leerlingen en vaker onder jongens ⁶.

Vrienden/leeftijdsgenoten/Jeugdcultuur

De adolescentie is de leeftijdsfase waarin de jongere zich losmaakt van het ouderlijk milieu en start met het ontwikkelen van een eigen identiteit. Leeftijdsgenoten spelen daarbij een grote rol; vriendschappen verdiepen zich en groepsvorming heeft een steeds grotere invloed op gedrag, opvattingen en uiterlijk. De neiging bestaat om zich af te zetten tegen wat in het ouderlijk milieu als gewenst en normaal wordt ervaren. Hierbij wordt steun gezocht bij leeftijdsgenoten; op kleine schaal in de zogenaamde "peergroup" en op grotere schaal in de jeugdcultuur. De peergroup moet hierbij gezien worden als de concrete groep leeftijdsgenoten van min of meer vaste samenstelling waar de jongere mee optrekt. Jeugdcultuur wordt door Marinus Traas beschreven als "de wijze waarop jongeren in de leeftijd van ongeveer 12 tot ongeveer 23 jaar gemeenschappelijk vormgeven aan hun specifieke gedrag en ideeën, met name in de vrije tijd". Hierbinnen worden verschillende jeugdsubculturen onderscheiden doordat door verschillende groepen jongeren hier op een eigen manier invulling aan wordt gegeven. Deze jeugdsubculturen hebben hun eigen gedragscodes, normen en waarden en eigen ontmoetingsplaatsen. Er is een behoorlijke invloed van de commercie op de jeugdcultuur, maar deze is uiteindelijk niet bepalend.

Traas keek vooral naar jeugdcriminaliteit. Hij wijst erop dat bijna al het criminele gedrag door jongeren in groepsverband wordt gepleegd. Daarbij gaat het vaak om groepen met een vrij losse structuur met daarbinnen verschillende subgroepen die zich in meer of mindere mate bezighouden met criminele activiteiten. Binnen de subgroepen fungeren vaak sleutelfiguren die met de onderlinge groepen in verbinding staan en groepsleden soms verleiden tot delinquent gedrag. Drugs spelen vaak een rol bij crimineel groepsgedrag; er is veel druk vanuit de groep om drugs te gebruiken. Verslaving wordt daarbij echter als niet "cool" gezien.

De jongeren uit de criminele groepen komen relatief vaker uit zwakkere gezinnen, die meer moeite hebben om zich te handhaven in de moderne samenleving met minder eenduidige regels en waar echtscheiding, ruzie, geweld en drankgebruik frequent voorkomen. Vaak gaat het ook om jongeren die het slecht doen op school. Heel vaak gaat het ook om jongeren met psychiatrische problematiek.

Traas benadrukt dat naast individuele factoren, gezinsfactoren en invloed van de "peergroup" het algemeen maatschappelijk klimaat moet worden betrokken bij het beschouwen van jeugdcriminaliteit ⁷.

Enigszins aansluitend bij de bevindingen van Traas is het onderzoek van Junger-Tas e.a. ⁵. Aan de hand van gegevens uit de Rotterdamse Jeugdmonitor in 1997 zijn delinquent gedrag en risicogedrag afgezet tegen diverse vormen van sociale binding (ouders, school, vrienden, buurt). Risicogedrag en delinquent gedrag kwam meer voor indien de jongeren meer in groepen opereren en minder als de jongeren aangeven dat zij een klein aantal goede vrienden hebben. Een goede relatie met de ouders, goede resultaten op school en een goede relatie met klasgenoten is negatief gecorreleerd met risicogedrag en delinquent gedrag. Het meeste risicogedrag en delinquent gedrag werd overigens gerapporteerd door jongeren die aangaven dat ze helemaal geen vrienden hebben ⁵.

Loeber e.a. verwijzen naar onderzoek van Coie en Miller-Johnson dat laat zien dat delinquent gedrag tijdens de adolescentie enorm toeneemt, vooral onder invloed van contact met delinquente leeftijdsgenoten. Toch gaan zij er vanuit dat leeftijdsgenoten geen primaire causale determinant zijn van delinquent gedrag; zij hebben een mediërend effect. De oorsprong van het latere delinquent gedrag ligt veel vroeger en kent globaal het volgende verloop: door een samenspel vanaf jonge leeftijd van kinderen met kindkenmerken zoals bijvoorbeeld impulsiviteit, gezinskenmerken, zoals escalatie van agressie en stoornissen bij de ouders, en het sociale milieu, zoals bijvoorbeeld criminaliteit en ernstige armoede,

vertonen sommige kinderen reeds agressief en storend gedrag als ze naar school gaan. Dit gedrag leidt tot verwerping door leeftijdsgenoten en volwassenen. Agressieve kinderen voelen zich tot elkaar aangetrokken en vormen deviante groepjes die elkaar opzoeken voor sociale ondersteuning en bijval⁴. Dit beeld is bij jongens duidelijker te herkennen dan bij meisjes.

Buurt

De invloed van de buurt op de ontwikkeling van kinderen en jongeren is complex en wordt gemedieerd door de gezinnen, scholen en vrijetijdsettings waarin kinderen opgroeien. Problemen bundelen zich in bepaalde buurten; kinderen en jongeren laten meer gedragsproblemen zien, komen meer met de politie in aanraking, hebben vaak een achterstand op school. Er is meer alcohol- en drugsgebruik. Er is een grote doorstroming van bewoners. Er zijn meer maatschappelijke problemen als armoede, werkloosheid en sociaal isolement. De WRR schetst een beeld van afnemende betrokkenheid van mensen bij elkaar en bij democratische instituties⁸. Fysieke buurtkenmerken kunnen deze effecten versterken. De vraag is in hoeverre het vertonen van risicogedrag en delinquent gedrag door jongeren mede wordt veroorzaakt door de buurt waar zij in wonen; is de buurt een factor bij het totstandkomen van dit gedrag (ook wel buurtcompositie-effect genoemd⁹) of is de buurt alleen maar een geografisch afgebakend gebied waar dit gedrag veel voorkomt?

Junger Tas e.a. bundelenden Rotterdamse gegevens over risico- en delinquent gedrag op buurtniveau en vonden dat buurten met name representanten zijn van binding aan de ouders en/of een binding aan de school. De sociaal-economische factoren zijn voornamelijk van invloed op het vermogen van ouders om hun kinderen op te voeden tot goed burgerschap. De buurt heeft nauwelijks eigen invloed⁵.

Min of meer aansluitend bij het onderzoek van Junger Tas is een onderzoek van Rovers¹⁰. Dit onderzoek betreft de periode 1991 - 1995 en kijkt naar buurtinvloeden op crimineel gedrag onder jongeren in Rotterdamse buurten. Hij vindt een sterke correlatie tussen het percentage jongeren dat crimineel gedrag vertoont en sociaal-structurele kenmerken van buurten zoals economische deprivatie, geringe sociale cohesie, een hoge verhuismobiliteit, culturele diversiteit en het percentage jongeren in de buurtbevolking. Deze verschillen in jeugdcriminaliteit per buurt worden echter in hoofdzaak veroorzaakt door verschillen in de bevolkingssamenstelling van de buurt en niet door buurtinvloeden. Anders gezegd; als er wordt gecorrigeerd voor individuele factoren en gezinsfactoren is de invloed van de buurt op dit gedrag nog maar heel klein. Deze buurtinvloeden kunnen vervolgens niet worden toegeschreven aan de bovengenoemde sociaal-structurele kenmerken van de buurt. Het gaat met name om de netwerken waar gezinnen en kinderen in functioneren. De buurten waar relatief veel delicten door jongeren worden gepleegd kenmerken zich doorgaans door een hoge verhuismobiliteit. Dit maakt het zo goed als onmogelijk voor deze jongeren om een sociaal netwerk via de buurt op te bouwen. De school en mogelijk ook vrijetijdsbesteding lijken de belangrijkste schakels voor het tot stand komen van het sociaal netwerk van de jongeren. Deze bevindingen worden onderschreven door meer recent onderzoek van Lieven Pauwels uit België. Ook hij komt tot de conclusie dat de samenhang tussen jeugddelinquentie en buurt volledig is toe te schrijven aan de samenstelling van de buurten, en dat aan buurtkenmerken geen oorzakelijke effecten kunnen worden toegeschreven¹¹.

Een ander aspect is de fysieke omgeving als invloed op de ontwikkeling van een kind. Karsten e.a. keken naar het veranderde gebruik van de buitenruimte vanaf ongeveer de jaren '60 vorige eeuw en de invloed van de fysieke omgeving op de ontwikkeling van het kind¹². Buitenruimte heeft voor kinderen betekenis als bewegingsruimte en is daarmee van belang voor het ontwikkelen van de lichamelijke motoriek. In een aantal studies komt naar voren dat negatieve scores op motoriek samengaan met negatieve scores op andere terreinen van persoonlijke ontwikkeling: zelfvertrouwen, concentratievermogen, aantal sociale contacten/isolement. Naast bijdragen aan de motorische ontwikkeling, draagt

buitenspelen ook bij aan de sociaal-emotionele groei van kinderen. Ze ontmoeten er andere kinderen en leren communiceren, onderhandelen, regels maken, samenwerken, conflicten uitvechten en voor zichzelf opkomen. Voor de positieve invloed op zowel de lichamelijke als de sociaal-emotionele ontwikkeling moet de buitenruimte voldoende veilig en 'speelrijk' zijn.

Buitenshuis zijn vooral kinderen van zes tot 12 jaar actief. Jongens vormen daarbij de meerderheid. Met de kwaliteit van de speelruimte en de grootte ervan stijgt de diversiteit van het gebruik (jongens en meisjes en verschillende leeftijden). Naast specifieke speelplaatsen wordt met name de straat veel gebruikt door kinderen om te spelen. Voor jonge kinderen is de stoep bij de woning de meest gebruikte speelplek. Als de buitenruimte niet geschikt is om te spelen heeft dit drie effecten: kinderen spelen weinig tot niet buiten, kinderen spelen buiten in niet-passende omstandigheden (streetwise), ouders compenseren met georganiseerde activiteiten. Het laatste gebeurt meer bij hogere inkomens.

Een belangrijk deel van de kinderen (8 tot 44%), met name in de grote stad (Amsterdam) geeft aan nooit buiten te spelen. Het lijkt hierbij te gaan om kinderen die ook op andere manieren (clubs) weinig met andere kinderen spelen. Behalve dat dit voor de kinderen zelf nadelig is, blijkt het ook in het gezin stress te geven als de kinderen altijd binnen zijn. Ook bouwen de ouders minder sociaal netwerk op in de buurt. De zelfstandige mobiliteit van kinderen is eveneens sterk vertraagd. In grote steden worden kinderen langer begeleid bij transport en zitten ze langer achterop de fiets (tot 8 jaar ipv 6 jaar); kinderen mogen vaak pas op middelbare-schoolleeftijd zelfstandig ergens naar toe.

Media

Gemiddeld besteden kinderen zo'n 4 uur per dag aan de omgang met media. De invloed van de media op het opgroeien van kinderen is veelomvattend en start al heel jong. Grofweg zijn er twee typen invloeden: 1) tijd besteed aan media kan andere gedragingen en activiteiten in de weg zitten (slapen, sporten, cultuurparticipatie, huiswerk, sociale contacten etc.), 2) de confrontatie met specifieke media-inhoud kan daarnaast invloed hebben op de emoties, het denken en het gedrag van kinderen. Die invloeden kunnen positief zijn (vermaak, ontspanning, educatie) of negatief (agressief gedrag, ongezond eetgedrag, vrijere seksuele moraal etc.).

Bij de invloed van de media op jongeren moet men denken aan invloeden van films, televisie, kranten, bladen, games en tegenwoordig ook internet en mobiele telefonie. Gezien de breedte van het onderwerp is het niet mogelijk om hier een simpel alomvattend beeld van te schetsen. De algemene trend is dat de media een ontwikkeling van een jongere kan versterken in de richting die al aanwezig is. Kwetsbare jongeren zijn dan gevoeliger voor negatieve invloeden dan jongeren met een wat steviger basis^{13, 14}.

De media hebben geen geheel autonome invloed op het ontstaan van problemen bij jongeren, maar spelen een rol in interactie met andere bestaande risicofactoren zoals bijvoorbeeld een problematische gezinssituatie¹⁵. Duidelijk is dan ook dat zowel professionele als niet professionele opvoeders een sturende rol kunnen spelen bij de invloed van media op de ontwikkeling van hun kinderen. Uit onderzoek is gebleken dat thuis praten met de kinderen over ervaringen / selecties van tv/ films, sites etc. en gerichte medialessen in het onderwijs een beschermende invloed hebben¹⁴.

Het is daarom van belang dat ook nagedacht wordt over hoe het onderwerp jeugd en media ingepast kan worden in programma's om ouders bij hun opvoeding te ondersteunen; dit is met name van belang voor ouders die meer moeite ondervinden bij de opvoeding¹⁴. Ook kan worden gedacht aan de inzet van media-coaches en eventuele programma's voor media-educatie op scholen⁶.

Maatschappelijke factoren.

Ongunstige maatschappelijke factoren worden gevormd door armoede, werkloosheid, sociale isolering en/of een laag opleidingsniveau

Er is algemene consensus dat ongunstige maatschappelijke omstandigheden wel de kans op problemen (in behoorlijke mate) kunnen verhogen maar deze niet of nauwelijks verklaren. Ze zijn een indicator voor problemen op het gebied van financiën, opleiding, scholing, huisvesting en minder sociale steun en daarmee een belangrijke stressor binnen het gezin^{1,2,16}. Daarnaast zijn gunstige maatschappelijke omstandigheden een indicator van het vermogen van ouders om hun kinderen op te voeden tot goed burgerschap⁵.

Bij Turkse, Antilliaanse en Marokkaanse groepen hadden ongeveer drie op de 10 huishoudens in 2003 een laag inkomen. Dat is viermaal zoveel als bij autochtone⁶. Deze gezinnen met een laag inkomen hebben vaak meer schulden dan bezittingen. Het aantal gezinnen met schulden is sinds 2002 bijna verdubbeld⁶.

Naast armoede en werkloosheid wijzen Traas en Schuyt op veranderingen in de maatschappij die met name voor kwetsbare gezinnen of kwetsbare jongeren negatief uitvallen^{7,17}. Traas wijst op de verandering in de jaren '60 en '70 van de vorige eeuw van een "bevelshuishouding" binnen een samenleving waar min of meer vaste rolpatronen en verhoudingen bestaan in een "onderhandelingshuishouding", niet alleen binnen het gezin maar binnen de hele maatschappij. De zwakkeren in de maatschappij kunnen zich hier moeilijker in handhaven en vallen sneller buiten de boot. Schuyt wijst op een jeugd-onvriendelijke samenleving in het algemeen. Onder het kopje "Etniciteit- multiculturele samenleving" wordt hier verder op ingegaan.

Etniciteit - multiculturele samenleving

In de discussie over risicojeugd heeft etniciteit een plaats; zo zijn sommige vormen van delinquent gedrag hoger onder bepaalde allochtone groepen^{4,5} en zijn allochtone jongeren oververtegenwoordigd in de zwaardere vormen van jeugdzorg⁶. Onderstaand worden enkele visies gepresenteerd over oorzaken van de positie van allochtone jongeren bij het ontstaan van risicojeugd.

Binnen de multiculturele samenleving is het voor allochtone jongeren een extra uitdaging om te kunnen switchen binnen de diverse waarden en eisen die vanuit verschillend cultureel perspectief aan hen wordt gesteld. Daarmee wordt een extra beroep gedaan op hun sociale competentie. Sociale kwetsbaarheid kan worden verminderd door de sociale competentie te verhogen. Naast individuele training in sociale vaardigheden is maatschappelijke binding en participatie daarvoor de aangewezen weg¹. Cees Schuyt wijst in zijn beleidsadvies "Kwetsbare jongeren en hun toekomst" naar een dubbele opdracht in de emancipatie en de identiteitsvorming; naast het zich losmaken van hun ouders met de daarbij horende cultuur moeten ze zich een positie verwerven in de Nederlandse samenleving op school, op het werk en in de vriendenkring. De adolescentieperiode kenmerkt zich door een onzekere identiteit, maar als deze nog eens extra wordt gevoed door niet met elkaar overeenstemmende normen- en waarden systemen, wordt het vinden van een stabiele eigen identiteit extra bemoeilijkt¹⁷. Analooq aan deze emancipatie staat een wat bemoeilijkte ontwikkeling tot een zogenaamd "post- conventioneel" moreel besef dat inhoudt dat het gebruik van morele beginselen losstaat van een autoriteit of van personen die deze beginselen representeren. Gehoorzamen is hierbij gebaseerd op gewetensbeslissingen. In de westerse cultuur wordt de ontwikkeling naar dit post conventionele moraal in de opvoeding sterk benadrukt. In niet westerse culturen is dit minder het geval.

Schuyt stelt verder dat het huidige maatschappelijke en culturele klimaat onvriendelijk is voor alle jongeren. Natuurlijke vermogens van jongeren tijdens en direct na de adolescentie (groei van fysieke krachten, uithoudingsvermogen en belangstelling voor seks) sluiten niet aan bij vaardigheden waar de maatschappij om vraagt. Vroegere samenlevingen wisten deze

natuurlijke ontwikkeling op te vangen door jongeren in te schakelen in de productieve, veelal zware lichamelijke arbeid en hen eerder toe te staan een eigen volwassen reproductieve rol te spelen binnen het gezin. In de huidige samenleving wordt zware lichamelijke arbeid laag gewaardeerd. Jongeren zijn wel in de gelegenheid om seksuele relaties aan te gaan, maar daar zit geen maatschappelijke rol aan verbonden. Ook in de thuissituatie wordt minder een beroep op hen gedaan; ze hoeven bijvoorbeeld geen geld af te dragen voor de onderhoud van het gezin en vaak ook minder bij te dragen aan het huishouden. Banen en baantjes vormen de beste vorm van sociale controle. Op vaak grotere scholengemeenschappen en binnen het gezin (waar ouder(s) vaak werken) is deze gering. Bovenstaande ongunstige maatschappelijke condities gelden voor alle jongeren, voor de meest kwetsbare werken deze echter extra nadelig, en allochtone jongeren krijgen daar de extra opdracht bij in de vorm van het vinden van een eigen (culturele) identiteit. Schuyt pleit voor algemeen jeugdbeleid dat is gericht op de verbetering van de positie en toekomstkansen voor alle jongeren met daarbinnen (lokaal) jeugdbeleid specifiek voor kwetsbare jongeren op het gebied van werkgelegenheid, scholing en justitiële preventie. Vroegsingalering is een van de speerpunten die daarbij wordt genoemd.

Hechting aan ouders en binding aan school staan centraal in een onderzoek van Junger-Tas e.a. Zij onderzochten aan de hand van gegevens uit de Rotterdamse jeugdmonitor de hypothese dat etniciteit (sec) geen factor is in het ontstaan van anti-sociaal gedrag onder jongeren. In het onderzoek wordt binding aan ouders en binding aan school afgezet tegen risicogedrag en delinquentie afhankelijk van etniciteit en geslacht. Daarnaast wordt ook binding met leeftijdsgenoten en buurt meegenomen. Duidelijk wordt dat een slechte relatie met de ouders in alle groepen samengaat met meer risicogedrag en meer delinquentie. Een zelfde verband geldt voor schoolprestaties en de band met leerlingen. De band met leeftijdsgenoten vertoont een genuanceerdere relatie. Het meeste risico- en delinquent gedrag wordt gevonden bij jongeren die aangeven dat ze helemaal geen vrienden hebben, gevolgd door jongeren die aangeven dat ze juist heel veel vrienden hebben. Het hebben van veel vrienden duidt dan op het zich bewegen in groepen waarbij onder groepsdruk risicogedrag en delinquent gedrag wordt vertoont. Buurten blijken zich met name te onderscheiden met betrekking tot de hierboven genoemde binding aan ouders en/of school. Sociaal-economische achtergrondfactoren blijken voornamelijk van invloed te zijn op het vermogen van ouders om hun kinderen op te voeden tot goed burgerschap. Etniciteit is geen op zichzelf staande factor die delinquent gedrag bepaalt. Meisjes uit het Caraïbisch gebied vormen hierbij overigens een uitzondering; bij hen is etniciteit wel een voorspeller van de ontwikkeling van delinquent gedrag. De veronderstelling is dat dit te maken heeft met verschillen in cultuurgebonden socialisatieprocessen ⁵.

Loeber e.a. inventariseerden bestaand onderzoek naar achtergronden van ernstig en gewelddadig crimineel gedrag onder etnische groepen. Ze refereren aan een al wat ouder onderzoek van Junger (1990) waarin zelfrapportage en politiecontacten worden gecorreleerd aan uit de literatuur bekende risicofactoren binnen verschillende etnische groepen (Marokkaans, Turks, Hindoestaans, Creools, overig Surinaams). Voor deze groepen tezamen vonden zij dat zeven variabelen samenhangen met ernstig en gewelddadig crimineel gedrag: leeftijd, ruzies en conflicten in het gezin, (negatief gecorreleerd) communicatie en supervisie in het gezin, gedragsproblemen op school, waardering criminaliteit, en (negatief gecorreleerd) religiositeit. Marokkaanse jongens lijken nog altijd sterker bij ernstige gewelddadige criminaliteit betrokken te zijn dan andere etnische groepen ⁴.

3 PREVENTIE EN AANPAK VAN RISICOJEUGD IN ROTTERDAM

Vanuit meerdere kanten wordt er gepleit voor evidence based interventies binnen de jeugdzorg⁶. Rispens, Goudena en Groenendaal pleiten voor een gestructureerde aanpak en opzet van preventieprogramma's waarbij stapsgewijs wordt nagegaan welke probleem men wil aanpakken (welke risico- en beschermende factoren, welke interacties), welke strategie men kiest en waarbij de uitkomsten worden geëvalueerd en het programma zonodig wordt aangepast². Loeber e.a. benadrukken (opnieuw) het belang van vroegsignalering en begeleiding⁴.

Een voorbeeld van een dergelijk evidence based programma is Communities that Care. In Rotterdam wordt dit programma inmiddels op diverse plaatsen geïmplementeerd. Daarnaast wordt gewerkt met het programma "Ieder kind wint" waarbij (vroeg)signalering centraal staat, het programma "Kindvriendelijke wijken" dat gericht is op een kindvriendelijke inrichting per wijk en het programma "Ruimte geven door grenzen te stellen". Hieronder volgt een korte beschrijving per programma met daarbij een korte schets van de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering in Rotterdam.

Communities that Care.

Communities that Care (CtC) is een in Amerika ontwikkeld programma dat steden en wijken een raamwerk biedt om (externaliserend)probleemgedrag onder jongeren te begrijpen en aan te pakken. Dit raamwerk is gebaseerd op een theorie over het ontstaan van probleemgedrag van jongeren in een bepaalde omgeving (de sociale ontwikkelingstheorie) en wetenschappelijk onderzoek ten aanzien van risicofactoren die hierbij een rol spelen.

Het model dat ten grondslag ligt aan CtC gaat evenals het hierboven geschetste ontwikkelingsmodel uit van het idee dat een kind wordt gevormd in interactie met zijn omgeving. Gedurende de eerste jaren van het kind is het gezin, naast bijvoorbeeld de dagopvang, de belangrijkste sociale eenheid waarbinnen het kind opgroeit. Gedurende de basisschoolleeftijd gaat de school een rol spelen voor cognitieve en sociale ontwikkeling. In de adolescentie komt daar een derde factor bij in de zin van vrienden die steeds grotere invloed hebben op het gedrag van het kind.

Voor de ontwikkeling van gezond sociaal gedrag is het nodig dat kinderen opgroeien in een omgeving waarin volwassen opvoeders er consequent gezonde opvattingen op nahouden en duidelijke normen handhaven. Kinderen en jongeren zijn eerder geneigd deze opvattingen te volgen als zij een sterke binding hebben met deze volwassenen.

Concreet heeft het programma betrekking op het volgende probleemgedrag: geweld, delinquentie, problematisch alcohol- en drugsgebruik, schooluitval en tiener-zwangerschappen. Het gedrag van kinderen kan worden beïnvloed door verschillende risicofactoren. CtC werkt met 22 risicofactoren en 9 beschermende factoren die gedurende tientallen jaren wetenschappelijk onderzoek zijn uitgekristalliseerd (zie fig 1). Risicofactoren die in een bepaalde omgeving spelen moeten worden opgespoord en aangepakt om probleemgedrag te reduceren. Risicofactoren treden op in de vier domeinen waarbinnen de jeugd zich ontwikkelt: gezin, school, kinderen/jongeren en wijk¹⁸.

Probleemgedrag, onderliggende risicofactoren en beschermende factoren worden in de wijk voor de vier domeinen in kaart gebracht door middel van een scholierenonderzoek (een enquête) onder leerlingen in het voortgezet onderwijs. Aan de hand van dit scholierenonderzoek kan helder worden gemaakt wat de belangrijkste risicofactoren en beschermende factoren zijn in het betreffende gebied. Vervolgens kunnen interventies

worden ingezet om de belangrijkste risicofactoren te verminderen en de belangrijkste beschermende factoren te versterken¹⁸.

Het scholierenonderzoek is in Rotterdam voor het eerst stadsbreed afgenomen in het schooljaar 2006/2007. De resultaten zijn vastgelegd in een stedelijke rapportage met cijfers op deelgemeente niveau en in 11 deelgemeentelijke rapportages met cijfers op wijkniveau. De deelgemeente Hoek van Holland heeft een huis-aan-huis enquête gedaan omdat hier geen VO-scholen zijn. Hiervan is een aparte rapportage verschenen. Op dit moment kunnen op basis van deze gegevens van alle wijken in Rotterdam (behalve Pernis) analyses worden gemaakt van de opgroeisituatie van de jeugd.

Op dit moment werken 10 deelgemeenten met CtC:

1. Deelgemeente Noord: is als pilot gestart in 1999 in het Oude Noorden. Dit jaar is de deelgemeente een herijking aan het maken en is bezig om CtC deelgemeentebreed te gaan uitzetten..
2. Deelgemeente Hoogvliet: is gestart in 2005 en heeft in 2007 het deelgemeentelijk preventieplan opgesteld. Op dit moment wordt gewerkt aan de uitvoeringsfase.
3. Deelgemeente Feijenoord: is gestart in 2006. Op dit moment zijn voor een viertal wijken wijkprofielen opgesteld en wordt gewerkt aan het opstellen van sterkte analyses. De volgende stap is het opstellen van preventieplannen per wijk. Tegelijkertijd wordt in de overige wijken gewerkt aan het opstellen van wijkprofielen.
4. Deelgemeente Charlois: is in 2007 gestart met het opstellen van een wijkprofiel voor Oud-Charlois. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan een analyse op deelgemeenteniveau.
5. Deelgemeente Delfshaven: is in 2007 gestart met het opstellen van een wijkprofiel voor de wijk Spangen.
6. Deelgemeente Kralingen-Crooswijk: is in 2007 gestart. De analyse wordt deelgemeente breed opgesteld en vervolgens per wijk.
7. Deelgemeente IJsselmonde: is onlangs gestart met voorbereidingen. De intentie is om te starten met de wijk Beverwaard.
8. Deelgemeente Hoek van Holland heeft een huis-aan-huis onderzoek onder jongeren afgenomen wegens het ontbreken van VO-scholen. De rapportage is inmiddels gereed zodat kan worden gestart met het maken van het wijkprofiel.
9. Deelgemeente Overschie is gestart met de voorbereidingen voor het maken van een deelgemeentebrede analyse.
10. Deelgemeente Hillegersberg-Schiebroek is gestart met de voorbereidingsfase en wil na de zomervakantie starten met de eerste wijkanalyses van het Kleiwegkwartier en Terbregge.

De planning is dat ook de overige deelgemeenten, nl. Centrumraad, Prins Alexander en de Wijkraad Pernis nog dit jaar starten met het programma CtC.

Fig 1: overzicht risico- en beschermende factoren gekoppeld aan probleemgedrag (project CtC)

RISICO FACTOREN	Geweld	Delinquentie	Problematisch alcohol en drugsgebruik	Schooluit	Seksualiteit gerelateerd probleemgedrag	Depressies Angsten
FAMILIE						
Geschiedenis van probleemgedrag in het gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Problemen met gezinsmanagement	☐	☐	☐	☐	☐	
Conflicten in het gezin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ouders die pg bevorderen door houding tav alcohol en drugs	☐	☐	☐			
Ouders die pg bevorderen door houding tav antisociaal gedrag	☐	☐	☐			
SCHOOL						
Leerachterstanden beginnend op basisschool	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebrek aan binding	☐	☐	☐	☐	☐	
Vroeg begin van antisociaal gedrag	☐	☐	☐	☐	☐	
KINDEREN EN JONGEREN						
Vervreemding en opstandigheid	☐	☐	☐	☐		
Vroeg begin van alcohol- en drugsgebruik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vroeg begin van antisociaal gedrag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Positieve houding tav alcohol- en drugsgebruik	☐	☐	☐	☐	☐	
Positieve houding tav antisociaal gedrag	☐	☐	☐	☐	☐	
Omgang met vrienden die alcohol en drugs gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐	
Omgang met vrienden die antisociaal gedrag vertonen	☐	☐	☐	☐	☐	
Betrokkenheid bij jeugdbende	☐	☐	☐	☐	☐	
Constitutionele factoren	☐	☐	☐			
BUURT/WIJK/EILAND						
Gebrek aan binding	☐	☐	☐			
Gebrek aan organisatie	☐	☐	☐			
Hoge mate van doorstroming	☐	☐	☐	☐		
Verkrijgbaarheid van drugs en wapens	☐	☐	☐			
Maatschappelijke normen die probleemgedrag bevorderen	☐	☐	☐			
BESCHERMENDE FACTOREN						
FAMILIE						
Hechtingssterkte familie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mogelijkheden voor positieve betrokkenheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beloningen voor positieve betrokkenheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SCHOOL						
Mogelijkheden voor positieve betrokkenheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beloningen voor positieve betrokkenheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
KINDEREN EN JONGEREN						
Gezonde opvattingen en duidelijke normen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Religie/spiritualiteit	☐	☐	☐	☐	☐	☐
BUURT/WIJK/EILAND						
Mogelijkheden voor positieve betrokkenheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Beloningen voor positieve betrokkenheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ieder Kind Wint in Rotterdam.

Dit is de titel van het Rotterdamse actieprogramma risicojeugd 2007-2010.

Veel kinderen in Rotterdam groeien op in risicovolle omstandigheden. Daarom wordt in dit actieprogramma aangegeven hoe de gemeente in samenwerking met partners in en rond de stad uitvoering geeft aan de kerntaken rond het opvoeden, opgroeien en sociaal-maatschappelijk functioneren van jeugd en gezinnen in de stad: door preventie, door risico's en problemen rond opgroeien en opvoeden vroegtijdig te signaleren en aan te pakken met laagdrempelige vormen van opvoed- en opgroei steun; door op alle leefgebieden meteen adequate hulp te bieden bij (multi)probleemsituaties; door zorgcoördinatie binnen de ketens en over de ketens heen; én door op alle fronten daadkrachtig in te grijpen als ouders, jeugd zelf of professionals tekort schieten in het tijdig en adequaat aanpakken van problemen.

Om dat te kunnen realiseren wordt er in nauwe samenwerking met deelgemeenten en andere partners geïnvesteerd in het verder uitbouwen en versterken van de infrastructuur. De in alle deelgemeenten aanwezige Centra voor Jeugd en Gezin, met een DOSA-netwerk (Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak) en schoolgebonden Zorgadviesteams (ZAT) vormen een stevig fundament dat op stedelijk en deelgemeentelijk niveau verder wordt versterkt en ingekleurd. En het SISA-signaleringsysteem, een gebiedsgericht aanbod van opvoed- en opgroei steun, schoolmaatschappelijk werk en vroegtijdige inzet van gezinscoaches- zijn hiervoor belangrijke instrumenten. De gekozen prioriteiten en acties uit het programma zijn erop gericht de infrastructuur en het instrumentarium verder te verankeren, uit te breiden en te verbinden. Daarbij wordt ook fors geïnvesteerd in uitbreiding van aanbod en capaciteit en vroegtijdige inzet van zwaardere vormen van steun en hulp, daar waar knelpunten het grootst zijn. Het niet vrijblijvend samenwerken binnen de ketens en over de ketens heen om oplossingen te realiseren die aansluiten bij de problematiek hoort daarbij. De CJG-coördinator, DOSA-regisseur en een stedelijk opererende jeugdconsul rekenen het daarbij tot hun kerntaak om zondig in nauw overleg en samenwerking met de Wethouder Jeugd de zorgcoördinatie en doorzettingsmacht te realiseren die vereist zijn.

Verder is in het actieprogramma ook sprake van een tweede spoor. De meest problematische groep van ca. 1.200 gezinnen en 1.500 jeugdigen wordt opgespoord en via een gezins- en persoonsgerichte aanpak - dwars door alle instituties heen – zo snel mogelijk in een traject gezet. Doel is hiermee op alle leefgebieden de steun en hulp te bieden die nodig is om ze weer op de rails te krijgen en perspectief te bieden.

Kindvriendelijke wijken

Rotterdam moet kindvriendelijker. Rotterdam gaat de komende periode aan de slag om elf wijken in de stad kindvriendelijker te maken. Met een flink aantal praktische en concrete maatregelen moeten 7 van de 11 onderzochte wijken in 2010 aantoonbaar aantrekkelijker zijn voor gezinnen met kinderen. Voor de langere termijn moet een stadsbrede verankering van kindvriendelijkheid zijn bereikt. Tenslotte moet Rotterdam haar imago van kindonvriendelijk ombuigen naar kindvriendelijk.

Het rapport *Gezinnen gezocht, wijken in de aanbieding*, opgesteld in opdracht van wethouder Geluk door een groep jonge ambtenaren van diverse gemeentelijke diensten, biedt waardevolle informatie om nu praktische invulling te geven aan het programma.

Wat betekent kindvriendelijk voor Rotterdam?

Er bestaan vele definities voor kindvriendelijkheid. Voor Rotterdam gelden de volgende uitgangspunten:

Visie:

- Kinderen maken deel uit van de hele stad. Ze zijn niet maatschappelijk geïsoleerd.
- Kinderen moeten worden aangemoedigd om deel te nemen aan de samenleving. Zichzelf te ontwikkelen als zelfstandige burgers. En moeten daarbij actief worden ondersteund. Op deze wijze worden ze voorbereid en opgeleid tot volwaardige burgers die een stad sociaal sterk en weerbaar maken.
- Kinderen zijn burgers die zelfstandig, op hun eigen wijze kunnen en moeten bijdragen aan de kwaliteit van samenleving. Dit moet gezien en gewaardeerd worden.
- Kindvriendelijkheid moet in alle levensdomeinen van de stad doorklinken: onderwijs, mobiliteit, veiligheid, ruimtelijke planning, gezondheid, milieu, sport, ontspanning.

Missie:

- kinderen moeten veilig van de openbare ruimte gebruik kunnen maken
- voorzieningen moeten makkelijk en veilig bereikbaar zijn
- voorzieningen moeten aansluiten op de verwachtingen en belevingswereld van kinderen

Rotterdamse speerpunten kindvriendelijkheid

Op basis van de wensenboeken uit het rapport *Gezinnen gezocht, wijken in de aanbieding* en het onderzoek door de Nederlandse Gezinsraad bij gezinnen in diverse Rotterdamse wijken, richt het programma kindvriendelijke wijken zich op de volgende onderwerpen:

- Veilig: veiligheid in het verkeer en bij het spelen.
- Voldoende en beschikbare voorzieningen en activiteiten voor kinderen en jongeren.
- Saamhorigheid en binding: contacten met burens en andere kinderen, geen overlast, samen dingen afspreken en doen.
- Omgevingsfactoren in de wijk: schoon, groen, brede stoepen, goede straatverlichting.

Resultaat op straat

Het programma Kindvriendelijke wijken richt zich op zichtbare, haalbare en concrete maatregelen om wijken aantrekkelijker te maken voor gezinnen met kinderen.

Rotterdam kent een uitgebreid en samenhangend beleid om de stad veiliger te maken, jeugd- en gezinsproblematiek aan te pakken, het opvoedklimaat te verbeteren en onderwijsachterstanden weg te werken. Rotterdam heeft z'n jeugdkansenzones (JKZ) met een brede programmering voor de jeugd, brede scholen met arrangementen vanuit diverse instellingen en de kindercampus zoals in Pendrecht. Die verschillende programma's zet Rotterdam door. Het programma Kindvriendelijkheid sluit daar op aan.

Doelstellingen programma

- Vier wijken kindvriendelijk in 2008, minimaal zeven in 2010.
- Kindvriendelijkheid verankeren in vaststelling beleid diensten en instituten.
- Imago Rotterdam als kindonvriendelijke stad ombuigen. Is negatieve insteek. Alternatief: imago Rotterdam als kindvriendelijke stad neerzetten.

Uitgangspunten

In de aanpak wordt met een aantal uitgangspunten gewerkt.

Het programma en de uit te voeren acties sluiten zoveel mogelijk aan op lopende programma's. Daarbij wordt gebruik gemaakt van lopende activiteiten van diensten op stedelijk niveau. Op wijkniveau richten de maatregelen en acties zich op het versterken en beter benutten van voorzieningen in wijk.

De uit te voeren projecten dienen getoetst te kunnen worden aan de kindvriendelijkheidsmonitor.

Dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving faciliteert en verbindt, helpt bij opstellen plannen en ziet toe op uitvoering en juiste besteding financiën volgens monitor.

Kindvriendelijkheidsmonitor

Er ligt een eerste concept van een kindvriendelijkheidsmonitor voor de Rotterdamse aanpak. Deze is gekoppeld aan de Sociale Index. Op basis van een nulmeting worden de resultaten en voortgang gemeten. De monitor is in het voorjaar operationeel. De 0 meting is eind juni klaar. Deze is gebaseerd op bestaande gegevens van 2007 en februari 2008.

Aanpak

De aanpak richt zich op:

- maatwerk per wijk
- verankering op stedelijk niveau
- communicatie: bijstellen imago

Wijken

Onlangs zijn de eerste deelgemeenten bijeenkomsten (Spangen, Erasmusbuurt, Oosterflank en Feijenoord) georganiseerd om vast te stellen welke activiteiten en projecten uit het JHC-rapport worden opgepakt en uitgevoerd de komende periode. Er zijn kadernotities ingediend die vervolgens aan de kindvriendelijkheids monitor worden getoetst. In deze kadernotities zijn de quick wins die in 2008 worden uitgevoerd benoemd. Daarnaast geven zij de richting aan voor de projecten in de komende jaren. Ook in de andere zeven wijken (Liskwartier, Beverwaard, Groot IJsselmonde, Hoogvliet Noord, Carnisse, Tarwewijk en Cool), die planmatig in 2009 en 2010 worden aangepakt, worden dit soort quick wins al in 2008 gerealiseerd..

De vastgestelde projecten worden door de deelgemeente uitgevoerd met ondersteuning van een hulp- en bijstandsteam vanuit de diensten. Binnenkort volgen bijeenkomsten met de andere deelgemeenten en wijken.

Stad

Verankering krijgt inhoud door de consequenties voor kinderen/gezinnen van gemeentelijk beleid en besluitvorming altijd mee te laten wegen. Kindvriendelijk wordt een vast agendapunt bij de relevante diensten.

Het programma voorziet in deskundigheidsbevordering over kindvriendelijkheid bij diensten en instituties. Training aan bouwers, planners, uitvoerders, beleid en beheer, projectontwikkelaars. Er is inmiddels een samenwerkingsverband met de Hogeschool Rotterdam en TU Delft met als doel de toekomstige professionals te scholen in wat een kindvriendelijke stad is.

Ruimte geven door grenzen te stellen.

De op 24 mei 2007 door PvdA, CDA, VVD en Groen Links ingediende motie (07GR1634) over de aanpak van overlastgevende jongeren, is het vertrekpunt voor dit actieprogramma. De aanpak van overlastgevende jongeren is volgens de indieners van de motie het belangrijkste probleem dat door het stadsbestuur moet worden aangepakt. Met deze motie is opdracht gegeven om nog voor de bespreking van de ontwerpbegroting voor 2008 te komen met een breed plan van aanpak gericht op zowel voorkomen als verminderen van overlast.

Om hier uitvoering aan te geven is op 15 en 16 oktober jl. een breed bezochte conferentie gehouden. Tijdens de conferentie is onder leiding van de burgemeester, samen met de wethouders Kriens en Geluk in overleg met alle aanwezigen een actieprogramma opgesteld. Dit actieprogramma is nu uitgewerkt op basis van actiepunten zoals die tijdens de conferentie zijn geformuleerd.

Afgesproken is dat op basis van de bestaande indexgegevens in 7 deelgemeentes in totaal 20 Rotterdamse wijken een speciale jeugdaanpak krijgen. Dat betekent dat in deze jeugdaandachtswijken alle middelen worden ingezet om de jeugdoverlast binnen vijf jaar te verminderen. De ambitie is om in 7 wijken met een hoog risico van jeugdoverlast en 13 wijken met een verhoogd risico van jeugdoverlast, de hoogte van het risico terug te dringen en ze te verbeteren tot wijken met een normaal risico.

Per wijk wordt nadrukkelijk een eigen focus gericht op de aanpak van jeugdoverlast. Daartoe worden de wijkactieprogramma's Sociaal en Veilig bezien op hun effectiviteit en wordt ingezoomd op schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaters. Gezinnen en gezinshulpverlening (inclusief schulden en armoedevraagstukken) worden in de focus betrokken, naast ook handhaving op straat, de fysieke omgeving, het voorzieningenprogramma in de wijk, de uitvoering van de Rotterdam-wet en het benutten van de analyses van Communities that Care.

Het actieprogramma volgt de methodiek die tijdens de conferentie is ontwikkeld. Het gaat om drie sporen die elkaar onderling versterken: grenzen stellen & kansen bieden, onderhoud & beheer en sociaal & fysiek investeren.

De meest fundamentele stappen uit dit programma zijn:

- Kwantitatieve versterking van het jongerenwerk met 50 fte, onder te brengen in een aparte rechtspersoon, en in te zetten in de 20 jeugdaandachtswijken. Deze jongerenwerkers nieuwe stijl zullen tevens het vliegwiel zijn om het proces van kwaliteitsverbetering in het bestaande jongerenwerk te versnellen.
- Versterking van de professionaliteit van de bij de aanpak van jeugdoverlast betrokken disciplines. In 2008 wordt een programma ontwikkeld, waarin per betrokken werksort (bijvoorbeeld opbouwwerk, AMW, jeugdzorg, maar ook jeugdgezondheidszorg en opvoedingsondersteuning) het gewenste kwaliteitsniveau wordt vastgesteld. Vervolgens worden competentieprofielen waar nodig aangepast. Daarbij gelden eisen als outreachend, soepele samenwerking en transparante informatieoverdracht. De profielen worden opgenomen in de subsidievoorwaarden voor alle instellingen.
- DOSA wordt zowel kwantitatief als kwalitatief versterkt, binnen een centraal kader. De Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak richt zich niet alleen op de ondersteuning van jongeren met meervoudige problematiek, maar nadrukkelijk ook op de betreffende gezinnen. Uitgangspunt is één jongere, één gezin, één plan en één baas die leiding geeft aan de uitvoering daarvan. In februari 2008 wordt een nieuw competentieprofiel voor de DOSA-regisseur vastgesteld. Voor de huidige regisseurs

wordt met behulp van een op het nieuwe profiel gebaseerd assessment een persoonlijk ontwikkelingsplan gemaakt. In kwantitatieve zin wordt DOSA versterkt door de uitbreiding met een centraal aan te stellen 14e DOSA-regisseur, die als vliegende brigade inzetbaar is en die tevens belast is met de kwaliteitsontwikkeling en de borging daarvan.

- Met betrekking tot Groepsaanpak en PGA worden in de jeugdaandachtswijken alle problematische jeugdgroepen gefaseerd aangepakt. Tot nu toe werden 'slechts' drie geprioriteerde problematische jeugdgroepen aangepakt per deelgemeente.
- Het voorzieningenprogramma in de wijken wordt geactualiseerd en er wordt nadrukkelijk aansluiting gezocht bij de behoefte van jongeren.

Het actieprogramma bevat daarnaast een aantal onderdelen die zijn gericht op nieuwe vormen van samenwerking en resultaatgericht werken.

Opschaling wordt een vast onderdeel van het professionele handelingsrepertoire. In het eerste kwartaal van 2008 wordt daartoe een stedelijk protocol uitgewerkt met alle betrokken diensten en organisaties.

In de subsidievoorwaarden wordt opgenomen dat organisaties zich verplichten mee te werken in een stedelijke regie/aansturing en dat de organisaties hierop ook beoordeeld worden. Daar waar het gaat om organisaties die niet afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidies, zoals de stadsregio (jeugdzorg) en justitie (reclassering), worden op bestuurlijk niveau afspraken gemaakt.

Nog niet alles kon worden uitgewerkt. Zo zal een aanpak ontwikkeld moeten worden om het aantal jongeren dat niet op de juiste leerplek zit, te identificeren en daar een passend traject voor te organiseren.

Ook zal nog nader onderzoek gedaan moeten worden naar de aansluiting van het thans beschikbare aanbod aan hulpverlenings-, ondersteunings- en correctietrajecten op de ernst, aard en omvang van de overlastproblematiek. Dit onderzoek is voorzien in het eerste kwartaal van 2008.

Het onderhavige programma sluit aan bij de al lopende programma's als "Ieder Kind Wint", het Vijfjarenactieprogramma Veilig, Gezond in de stad, de nota Stadsburgerschap en het Jongerenjaar 2009.

De sturing op het programma vindt aan de hand van tussentijdse rapportages plaats door de stedelijke Stuurgroep Veilig. Deze rapportages worden opgesteld onder de ambtelijke leiding van de jeugdconsul. Het meetinstrument is de jaarlijkse jeugdveiligheidsindex. De nulmeting wordt gevormd door de indexscores die hebben geleid tot de rangorde van de 20 wijken in dit actieprogramma.

LITERATUUR

1. Bakker K. et al. Kwetsbaar en competent. Sociale participatie van kwetsbare jeugd. Theorie, beleid en praktijk. Utrecht: NIZW, 1999.
2. J. Rispens, P.P. Goudena, J.J.M. Groenendaal. Preventie van psychosociale problemen bij kinderen en jeugdigen. Zaventem: Bohn Stafleu Van Loghum Houten, 1994
3. J. Hermanns, F. Öry, G. Schrijvers. Helpen bij opgroeien en opvoeden: eerder, sneller en beter. Een advies over vroegtijdige signalering en interventies bij opvoed- en opgroeioproblemen. Utrecht: Inventgroep, 2005.
4. R. Loeber, N.W. Slot, J.A. Sergeant. Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie; omvang, oorzaken en interventies. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 2001.
5. J. Junger-Tas, M.J.L.F. Cruijff, P.M. van de Looij-Jansen, F. Reelick. Etnische minderheden en het belang van binding. Een onderzoek naar anti-sociaal gedrag onder jongeren. Houten/Antwerpen: Bohn Stafleu Van Loghum, 2003.
6. M. van Lieshout, M Leurs. Maatschappelijke opgaven jeugd. Trends, uitdagingen en onderzoeksvragen. Den Haag: ZonMw, 2007
7. M. Traas. Aandacht of aanklacht. Jeugdcriminaliteit in agogisch perspectief. Baarn: HB uitgevers, 2006.
8. WRR. Vertrouwen in de buurt. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2005.
9. S. Musterd, A. Goethals. De invloed van de buurt. Amsterdam: SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen, 1999.
10. B. Rovers. De buurt een broeinest? Een onderzoek naar de invloed van woonomgeving op jeugdcriminaliteit. Proefschrift. Nijmegen: Stichting Ars Aequi, 1997.
11. L. Pauwels. Buurt invloeden en jeugddelinquentie. Een toets van de Sociale Desorganisatietheorie. Den Haag: Boom uitgevers, 2007.
12. L. Karsten, E.N Kuiper, H. Reubsaet. Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend. Assen: Koninklijke Van Gorcum, 2001.
13. P. Valkenburg, Beeldschermkinderen. Theorieën over kind en media. Amsterdam: Boom, 2002.
14. P. Nikken, Mediageweld en kinderen. Amsterdam: SWPbooks, 2007.
15. Commissie Jeugd, geweld en media. Wijzer kijken. Schadelijkheid, geschiktheid en kennisbevordering bij het gebruik van audiovisuele producten door jeugdigen. Den Haag: OCW, 2005.
16. G. Engbersen, J.C. Vrooman, E. Snel. De kwetsbaren. Tweede jaarrapport armoede en sociale uitsluiting. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1997.
17. C.J.M. Schuyt. Kwetsbare jongeren en hun toekomst. Beleidsadvies gebaseerd op literatuur verkenning. Den Haag: VWS, 1995
18. H. Jonkman, R. Boers, B. Van Dijk, M. Rietveld. Wijken gewogen. Gedrag van jongeren in kaart gebracht. Amsterdam: SWP, 2006.